

РОЗДІЛ 4

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ

УДК 336.1

Єфименко Тетяна Іванівна
академік НАН України,
д. е. н., професор, президент
ДННУ «Академія фінансового управління»
Київ, Україна

ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ФІСКАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Ключові орієнтири економіки протягом останніх декад кінця ХХ – початку ХХІ ст. характеризуються непередбачуваними зрушеннями. Після потрясінь 2008–2009 рр. епоха планетарної співпраці змінилася новою ерою небезпеки: зростанням міжнародної напруженості, посиленням конкуренції, уповільненням динаміки суспільного виробництва тощо. Світові тенденції невизначеності посилилися наслідками збройного російського вторгнення в Україну, масштабними полікризовими явищами, коли спостерігається вкрай несприятливий вплив на все людство сукупності суспільно-політичних шоків (експансії конфліктогенності, нерівності, ерозії демократії), біологічних (пандемій), кліматичних. Розширення геополітичних загроз виявило істотні проблеми у сфері фіскальної складової сучасних фінансових відносин економічних агентів. Ідеться про негативні ризики дестабілізації ресурсного забезпечення виконання владних конституційних повноважень у рамках процесів використання грошових активів для формування та розподілу доходів державних і місцевих бюджетів усіх рівнів. Про цілі та способи кардинальних трансформацій світового порядку, що склався, тривають дискусії як у широкій науковій спільноті [1–3], так і серед світових лідерів на заходах високого рівня [4]. Критичний розпад багатостороннього глобального управління супроводжується змінами в розстановці сил, технологічним оновленням потенціалу озброєнь, зміцненням оборонних альянсів.

Об'єктивним структурним перетворенням грошових потоків державних фінансів приділяється багато уваги з боку авторитетних науково-дослідних центрів різних країн. Через зростання загроз безпеці й песимістичні прогнози стосовно посилення дивергенції, фрагментарності в поточному та майбутньому ландшафті світоустрою відбуватиметься неухильне нарощування військового потенціалу країн світу. Експерти Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI) констатують, що в усіх географічних регіонах світу, а особливо в Європі, Азії та Океанії, на Близькому Сході, збільшуються військові витрати, які у 2023 р. досягли історичного максимуму у 2443 млрд дол. США, що на 6,8 % перевищує

показник 2022 р. Україна нині посідає за цими витратами 8-ме місце у світі (у 2022 р. – 11-те): 64,8 млрд дол. США, зі зростанням до попереднього року на 51 %. Водночас співвідношення військових витрат і ВВП (37 %) у нашій країні максимальне у світі – 58 % державних видатків [5]. Експерти Австралійського інституту стратегічної політики (Australian Strategic Policy Institute, ASPI) наголошують, що громадяни багатьох європейських країн схвалюють необхідність збільшення національних військових бюджетів, а також коштів на підтримку України у боротьбі за незалежність із російськими загарбниками [6]. Попри збільшення видатків країн ЄС на оборону до 1,6 % ВВП після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, поширена думка, що цього недостатньо. Дискусії виникають навколо питання, наскільки цей показник повинен перевищувати 2–3 % ВВП. Нині такі видатки країн Балтії та Польщі у відносному вимірі більші за витрати, наприклад, Іспанії чи Італії, і останні не зацікавлені в нарощуванні їхнього боргового тягаря, який нині перевищує 100 % ВВП. До того ж, на відміну від попередніх криз, що об'єднували країни, міждержавні розбіжності у питаннях торговельної, оборонної та фіскальної політики спричиняють суперечності.

Водночас, згідно з дослідженнями Кільського інституту світової економіки (Kiel Institute for the World Economy, IfW), незважаючи на те, що сьогодні ухвалення Євросоюзом рішень на основі глибокої інтеграції видається дедалі менш реалістичним, у найближчій перспективі варто очікувати на продовження сталого розширення обсягів і послідовного вдосконалення механізмів фінансового забезпечення оборонних витрат у національному та глобальному вимірі [7]. Підтвердженням цього є, наприклад, застосування наприкінці 2024 р. нових фінансових інструментів Extraordinary Revenue Acceleration Loans у європейських донорських угодах для фінансування бюджетної допомоги Україні. Прибуток від заморожених російських активів у розмірі 70 млрд євро має допомогти компенсувати ймовірну втрату джерел фінансування від США у майбутньому [8].

У рекомендаціях IfW передбачено, що в короткостроковій перспективі для збільшення витрат на зміцнення військового потенціалу країни ЄС мають бути орієнтовані на боргове фінансування зі звільненням видатків на оборону від фіскальних правил. Такі норми вже запроваджено у Німеччині. Для своєчасного відшкодування боргових зобов'язань слід скорочувати ухилення від сплати обов'язкових платежів та податкові преференції, економічно обґрунтовано підвищувати податковий тягар. Крім того, можна протягом певного часу змінювати структуру таких споживчих державних витрат, як соціальні трансферти та субсидії, через тимчасове призупинення їхнього зростання. Необхідно, щоб видатки на оборону справляли мультиплікативний ефект через стимулюючий та інноваційний вплив. Таким чином буде забезпечено зростання економіки та податкові надходження, що, у свою чергу, дасть змогу знизити співвідношення боргу і ВВП [9].

Наведені вище підходи до регулювання структурних зрушень у фіскальній сфері слід адаптувати до координації грошово-кредитної та податково-

бюджетної політики, а також у багатьох інших вимірах гармонізації та балансового врівноваження різних аспектів фінансових відносин економічних агентів. Рада МВФ у березні 2025 р. завершила Сьомий огляд розширеної угоди в рамках Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility, EFF) для України з виділенням нашій країні близько 0,4 млрд дол. США для підтримки бюджету [10]. Зазначено, що, незважаючи на величезні соціально-економічні збитки внаслідок російської агресії, національна економіка залишається стійкою. Поставлено завдання щодо безумовної реалізації Національної стратегії доходів [11], завершення реструктуризації боргових зобов'язань, зниження фіскальних ризиків у поєднанні з адекватною грошово-кредитною політикою, подальшого проведення структурних інституційних реформ для посилення потенціалу резилієнтності фіскального простору.

Список використаних джерел:

1. Gerstle G. *The Rise and Fall of the Neoliberal Order*. Oxford University Press, 2023. 432 p. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780197519646.002.0002>.
2. Tucker P. *Global Discord: Values and Power in a Fractured World Order*. Princeton University Press, 2024. 560 p. URL: <https://doi.org/10.2307/jj.13473637>.
3. Diesen G. *The Ukraine War & the Eurasian World Order* Clarity Press, 2024. 324 p
4. EU Ambassadors Conference 2025: Opening speech by High Representative/Vice-President Kaja Kallas URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ambassadors-conference-2025-opening-speech-high-representativevice-president-kaja-kallas_en
5. SIPRI Yearbook 2024 Armaments, Disarmaments and International Security. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-06/yb24_summary_en_2_1.pdf.
6. Gaston S. *British public opinion on foreign policy: President Trump, Ukraine, China, Defence spending and AUKUS*. 2025. March 14. URL: <https://www.aspi.org.au/report/british-public-opinion-foreign-policy-president-trump-ukraine-china-defence-spending-and>
7. Marzian J., Trebesch Ch. *Kiel Policy Brief No. 184 February 2025 How to Finance Europe's Military Buildup? Lessons from History*. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/how-to-finance-europes-military-buildup-lessons-from-history-33845/>.
8. *Ukraine Support Tracker: €70 billion in new aid promised / IfW*. 2024. December 5. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/news/ukraine-support-tracker-eur70-billion-in-new-aid-promised/>
9. Ilzetzki *Guns and Growth: The Economic Consequences of Defense Buildups*. 2. Kiel Report / Kiel Institute for the World Economy. 2025. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/311212/1/1917343442.pdf>.
10. *Ukraine: Seventh Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, Requests for Modification of a Performance Criterion, Rephasing of Access, and Financing Assurances Review-Press Release; Staff Report; and Statement by the Alternate Executive Director for Ukraine*. IMF Staff Country Report. 2025. No. 078. URL: <https://doi.org/10.5089/9798229007122.002>.
11. *Національна стратегія доходів до 2030 року : схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text>.